

Рецензия

на проф. Тодор Бояджиев на материалите,

представени от Лучия Антонова-Василия в конкурса за заемане на академичната длъжност „професор“ в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ на БАН

Със заповед на Директора на ИБЕ съм определен за член на научното жури в конкурса за избор на академичната длъжност „професор“ в професионално направление Филология 2.1, научна специалност Български език (диалектология), обявен в ДВ бр. 7/20.01.2017 г. за нуждите на Секцията по българска диалектология и лингвистична география на ИБЕ. В конкурса като единствен кандидат участва доц. д-р Лучия Стефанова Антонова-Василева. Тя е дългогодишен и авторитетен изследовател със значителни и важни приноси в българската диалектология. Институтът за български език е естествената и основна среда, в която в продължение на 36 години се развива кариерата ѝ на учен. Работи като научен сътрудник в Секцията за българска диалектология и лингвистична география. През 1987 година защитава дисертация за научната и образователна степен „доктор“, а през 2001 година придобива научното звание „доцент“. От 2001 год. е ръководител на Секцията, където проявява много добри организационни качества на опитен ръководител при изпълнение на научните проекти и колективните трудове, полезни за развитието и престижа на ИБЕ у нас и в чужбина. Доц. Л. Антонова активно участва и в дейността на Института – член е на Научния му съвет и на Общото събрание на БАН. Заемала е различни длъжности като член на експертни групи и комисии и на организационни комитети на конференции, в които се е проявявала като отличен организатор на академичната наука. Член е на Комисията по диалектология при МКС и на Международния комитет на Европейския лингвистичен атлас. Получила е Първа награда на „Националния фонд научни изследвания“ към МОН за работата по проекта „Български диалектен речник“ и Грамота за участие в проекта „Интегриране на нови практики и знания в обучението по компютърна лингвистика“. Много разнообразна е и педагогическата дейност на кандидатката. Била е лектор по българска диалектология в Нов български университет. През 2006 – 2009 година е лектор по български език в Университета на град Тирана в Албания и преподавател по български език и култура в училището към Посолството на Р. България в Тирана. Водила е многократно кандидатстудентски курсове по български език, история и култура в гр. Призрен, Косово. Извършвала е експертна дейност в помощ на държавни и обществени организации и институции.

За участие в конкурса доц. Л. Антонова е представила за рецензиране и оценка трудове, публикувани след първата ѝ хабилитация през 2001 г. Сред тях са 1 монография, 6 студии, 70 статии, от които 11 публикувани в чужбина, 15 рецензии, персоналии, хроники, 2 речника и 5 научнопопулярни статии. За трудовете ѝ са написани 6 рецензии. Има и над 90 регистрирани цитирания, отзиви и позовавания. Представата за кандидатката като изследовател няма да бъде пълна, ако в характеристиката на научната ѝ дейност не отбележим участието ѝ като съставител и редактор на общо 12 труда и участието ѝ с доклади в 50 национални и

международни конференции и семинари. Автор е на многобройни очерци за наши и чужди учени, които имат заслуги за отечественото ни езикознание. Участвала е и в работата по 11 проекта, на 4 от които тя е ръководител. Ръководила е един докторант и специализанти от чужбина. Заслужава да се отбележи участието ѝ като ръководител на българския колектив в съставянето на карти в Европейския лингвистичен атлас, в изработването на интерактивна карта на диалектната делитба на българския език и като участник и ръководител на проекта „Български диалектен речник“.

Многобройните конкретни изследвания на доц. Л. Антонова могат да се обединят по теми и проблеми в няколко групи. Ако се степенуват областите, в които тя разгръща изследователската си дейност, ще се убедим, че основно и централно място в нея заемат проучванията на българските говори в Северна Гърция, Албания и Македония. На тях тя посвещава програмните и обзорни статии *Нови данни за говорите от географската област Македония*, *Актуални проблеми на българските говори в Албания*, *Актуални данни за българските говори в Северна Гърция*, *Актуални сведения за изследване на езика на българска общност в Албания, Косово и Северна Гърция*. Към тези говори тя проявява завидна последователна изследователска привързаност, изцяло и целенасочено се посвещава на тях, като с нови анализи и добре обмислена методология допълва и разширява в голям брой статии.

Системното събиране на материали и проучването на диалектите в „съседна“ България дават право на Л. Антонова да ги определи като интегрална част от българския език, да покаже жизнеността им и да определи точно западните граници на българския език. Като използва характерните фонетични и морфологични черти на говорите тя убедително изяснява в сравнителен план произхода и разпределението на рефлексите на старобългарските гласни, реконструира конвергентните процеси и неизбежните прояви на интерференцията под влияние на историческите и социалните условия в балканската чуждоезикова среда и самобитния и самостоятелния развой на диалектните системи.

Най-голямо внимание сред представените за конкурса трудове безспорно заслужава монографията *Диалектната система на с. Шицевец, Кукъска Гора*. В нея Л. Антонова насочва научната си любознателност, подчертаната си амбициозност и творческото си дарование за цялостен и обстоен анализ на говора на една малка и затворена късно ислямизирана славянска етническа общност от областта Гора в Албания. Монографията трябва да се разглежда не само като научно съчинение от опитен специалист, но и като хабилитационен труд, написан за обявената процедура за професор, в който са обобщени големият брой статии, написани от авторката въз основа на лично събран материал за конкретни особености на говора. За цялостната оценка на труда смятам, че е важно да се изтъкне не само актуалността на темата за българската историческа диалектология и историята на българския език, но и методите за събиране, описание и анализ на материалите и научните резултати от тях. Ясните и точно поставените цели и задачи на изследването са осигурили добре обмислената му структура. То е така структурирано, че в отделните му части да се открият проблемите и да се опише последователно фонологичната и морфологичната система на „един говор на границата на българската граматика“. Като не се взимат под внимание всички аспекти в обстойното изложение, ще изтъкна само основните

приносни моменти, които ми дават основание за висока оценка на изследването като реабилитационен труд.

Говорите в областта Гора са предмет на засилен интерес от страна на сръбски и македонски диалектолози през последните десетилетия. Областта се посещава също и от български изследователи с цел те да се запознаят със запазеня там български език. За славянското население в областта и за различната самоидентификация на гораните, за агресивното влияние на доминиращите сръбски и албански общности върху тях обаче е написано твърде малко. Все още липсва в българското езикознание цялостно проучване, което да определи основните диалектни групи в Гора. Изследването на Л. Антонова запълва тази празнота и затова трябва да се определи като актуално и навременно. С похвално познаване на проблемите и историята на селото в Кукъска Гора, с много добра ерудиция, библиографска осведоменост и информираност за народностната принадлежност на гораните в уводната част на монографията тя привежда достатъчно исторически материал, за да определи с езикови данни българския характер на диалекта им, който спред авторката типологично е на границата между крайните югозападни и северозападни диалекти. За доказване на това се използват различни методи и на първо място дескриптивният (описателният) метод, чрез който говорът на Щицевец се представя като самостоятелен, уникален говор, изолиран като идиом сред останалите периферийни югозападни говори. С т.н. динамична синхрония говорът, в който има запазени архаизми и придобити иновации, при моделирането и реконструирането на диалектния му тип, се определят и крайните резултати на историческите промени. При синхронно-диахронния анализ се прилага и сравнително-историческият метод, който се съчетава умело с характерната за авторката лингвистична култура и осведоменост за диалектите на балканските езици и със стремежа ѝ да търси собствени нестандартни решения.

Значителна част от изследването е посветена на фонологичната система на диалекта. Подробно се описва наличието в нея на типичната за българския език гласна /ъ/, реализацията на неударените широки гласни чрез тесни, широкия изговор на ятовата гласна и др. В консонантизма особен интерес заслужава противопоставянето по палаталност – съществуването на палатални, непалатални и полумеки съгласни и разширената им дистрибуция, но без да се образува в говора самостоятелен палатален ред. Според установените звукови особености в говора се прави изводът, че в него съжителстват особености както от западнобългарския, така и от източнобългарския диалектен тип. В морфологичната система на говора се откриват характерните за българския език граматични явления. При реализирането на формите им обаче се наблюдават многобройни отклонения, които са предизвикани от влиянието на контактните славянски и балкански езици. Въпреки големия брой текстове Л. Антонова изпуска възможността да опише някои от характерните особености на синтаксиса и диалектната лексика, свързана с бита, поминъка и обичаите на селото.

В заключение ще подчертая, че реабилитационният труд на доц. Л. Антонова е написан с ясен теоретичен поглед, убедителни анализи, сериозни изводи и обобщения, с типологична достоверност и значимост в контекста на диалектната цялост и единство на българския език. Тези му качества го нареждат сред най-значителните диалектни изследвания у нас. Той е

успех не само за авторката, но и несъмнено е с приносна стойност за българската диалектология и с безспорно национално значение.

Доц. Л. Антонова насочва изследователските си интереси и към други теми и проблеми, които показват интересите и познанията ѝ и които очертават профила ѝ на подготвен и ерудиран лингвист. Ще посоча например приносите ѝ в диалектната лексикология и лексикография: участието ѝ в съставянето на оригиналния *Речник на българските говори в Южните Родопи, Драмско и Сярско*, изработен изцяло с помощта на компютърна програма; статиите ѝ за семантичните особености на общонародни лексеми в диалектите; за семантичните отношения в лексикално-семантичните групи; за езика на сборника „Веда Словена“ и др. В редица статии се поставят и решават теоретични въпроси в областта на социолингвистиката, етнографията на речта и съпоставителното изследване на славянските и балканските езици на диалектно равнище.

След всичко казано до тук смятам, че членовете на научното жури са убедени в значимостта на изследователската научна дейност на доц. Л. Антонова-Василева и затова без колебания горещо предлагам да бъде избрана за професор в Секцията за българска диалектология и лингвистична география на Института за български език.

Рецензент:

(проф. д-р Тодор Бояджиев)